

3. TULAJDONVÁLTÁS ÁLLAMI ERŐSZAKKAL: „ŐRSÉGVÁLTÁS”, FÖLDOSZTÁS, ÁLLAMOSÍTÁS, KOLLEKTIVIZÁLÁS LAKÓHELYEMEN (1938-1953)

*/Helyismereti tétel. Az itt közölt általános irodalmat a vonatkozó helyi dokumentumokkal javasoljuk
kiegészíteni!/*

3.1. AZ ADOTT IDŐSZAKRA VONATKOZÓ FONTOSABB JOGSZABÁLYOK

1936. évi XXVII. törvénycikk. A telepítésről és más földbirtokpolitikai intézkedésekről. In:
1936. évi országos törvénytar. Bp. 1936. 274-307. p.

<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93600027.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D41>

1939. évi IV. törvénycikk. A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról. In:
1939. évi országos törvénytar. Bp. 1939. 91-102. p.

<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93900004.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D42>

1940. évi IV. törvénycikk. A kishaszonbérletek alakításának, kisbirtokok és házhelyek
szerzésének előmozdításáról s más földbirtokpolitikai rendelkezésekről. In: 1940. évi
országos törvénytar. Bp. 1940. 11-31. p.

<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=94000004.TV&targetdate=&printTitle=1940.+%C3%A9vi+IV.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev>

1945. évi VI. törvénycikk. A nagybirtokrendszer megszüntetése és a földműves nép
földhözjuttatása tárgyában kibocsátott kormányrendelet törvényerőre emeléséről

<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=94500006.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D42>

A földművelésügyi miniszter 15.010/1949. (181) F. M. számú rendelete a mezőgazdasági
ingatlanok tagosításáról (Részlet). In: Magyar történeti szöveggyűjtemény. 1914-1999. II. köt.
Szerk. Romsics Ignác. Bp. 2000. 23-24. p.

Az ideiglenes nemzeti kormány 600/1945. M. E. számú rendelete a nagybirtokrendszer
megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról

http://agrartortenet-varga-zsuzsanna.hu/pdf/atmenet_1.pdf

KOZMA Ágota: A magyar földtörvények rövid történeti áttekintése 1945-től 1994-ig. In:
Jogelméleti Szemle, 2011. 4. sz.

<http://jesz.ajk.elte.hu/kozma48.html>

3.2. 1938-1945

Államosítás és kártalanítás. Szerk. Orosz Sándor. Bp.

1. köt. 1949. június 8. után. 1991. 224 p.

2. köt. 1939. május 1. - 1949. június 8. 1992. 255 p.

BARTHA Ákos: Katolicizmus és földreform. In: Kommentár, 2020. 1. sz.

<http://www.kommentar.info.hu/cikk/2020/1/katolicizmus-es-foldreform>

HÁMORI Péter: Kísérlet a visszacsatolt felvidéki területek társadalmi és szociális integrálására. A Magyar a Magyarért Mozgalom története (1938-1940). In: Századok, 2001. 3. sz. 569-624. p.

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Szazadok_2001/?query=%22%C5%91rs%C3%A9gv%C3%A1lt%C3%A1s%22%20mez%C5%91gazdas%C3%A1g&pg=630&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon: bit.ly/2mnMMSu

HONVÁRI János: Agrárválság. In: Magyarország gazdaságtörténete. A honfoglalástól a 20. század közepéig. Szerk. Honvári János. Bp. 1997. 366-381. p.

KAPOSI Zoltán: A világháború és következményei az uradalmi rendszerre. In: Agrártörténeti Szemle, 2001. 1-2. sz. 248-250. p.

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/AGRARTORTSZLE_43/?pg=240&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon: bit.ly/2mnMMSu

KOVÁCS Teréz: Népi mozgalom a mezőgazdaságban dolgozó alsóbb rétegek érdekében. In: K. T.: A paraszti gazdálkodás és társadalom átalakulása. 2. jav. kiad. Bp. 2020. 103-104. p.

NÁDASDI József: A továbblépés tervei az 1940-es évek elején. In: N. J.: Tagosítások és birtokrendezések Magyarországon a XIX. század közepétől 1956-ig. Nyíregyháza, 1996. 94-100. p.

PELLE János: A radikálisok és a földosztás. In: Valóság, 2001. 7. sz. 50-63. p.

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Valosag_2001/?query=f%C3%B6ldoszt%C3%A1s1938&pg=843&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon: bit.ly/2mnMMSu

PÖLÖSKEI Ferenc: Az 1945. évi földosztás előfutárai. In: Agrártörténeti Szemle, 1995. 1-4. sz. 3-10. p.

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/AGRARTORTSZLE_37/?pg=4&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon: bit.ly/2mnMMSu

TAKÁCS József: Az első világháború utáni földreform. In: T. J.: A magyar parasztság sorsfordulói 1514-2003 között. Bp. 2005. 50-65. p.

UNGVÁRY Krisztián: „Őrségváltás”. In: 2000, 2006. 1. sz. 12-21. p.

<http://ketezer.hu/2006/01/orsegvaltas/>

3.3. 1945-1953

BÓTA Piroska: Parasztsors és kulákküldözés Békés megyében. In: Honismeret, 2009. 3. sz. 41-47. p.

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Honismeret_2009/?query=%C3%A1llamos%C3%ADt%C3%A1s%20mez%C5%91gazdas%C3%A1g%201945&pg=278&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon: bit.ly/2mnMMSu

CSÖNGE Attila: „A földért harcolni kell!” Adalékok a második világháborút követő földosztás történetéhez. In: Zounuk. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve, 26. Szolnok, 2011. 407-439. p.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/JNSM_Ek_26/?pg=410&layout=s

CSÖNGE Attila: ”Vagy írott törvény van vagy igazság!” Adalékok az 1945-ös földosztás történetéhez. In: Levéltári Szemle, 2012. 2. sz. 52-60. p.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/LeveletariSzemle_62_2012/?pg=161&layout=s

DOMONKOS Endre: A mezőgazdaság helyzete 1945 és 1953 között. In: D. E.: Közép- és Kelet-Európa gazdaságtörténete 1945-1953 között. Bp. 2019. 161-220. p.

Magyarországi adatokkal is.

ELEK Ottó: A törpebirtoktól a kolhozig. A szövetkezeti kérdés vitája Veres Péter paraszti jövőképe kapcsán. In: Partium, 2011. tavasz – nyár, 94-103. p.

https://issuu.com/unitariusalkotok/docs/partium_tavasz_nyar

FARKAS Gyöngyi: Paraszti társadalom és kollektivizálás Veszprém megyében (1848-1956). In: A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei, 2001. 18. sz. 224-242. p.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/ORSZ_MEZO_MMMk_19_2001_04/?pg=225&layout=s

FÜR Lajos: Földosztás és földfosztás, 1945-1961. In: BÍRÓ Friderika – F. L.: Búcsú a parasztságtól. 1. köt. Történelmi esszé. Bp. 2013. 315-487. p.

GALAMBOS István: „Új szakasz? A termelőség elhagyásának fikciója 1953-ban. In: Magyar dúlás. Tanulmányok a kényszerkollektivizálásról. Szerk. Galambos István, Horváth Gergely Krisztián. Bp. 2019. 55-62. p.

<https://kiadvanyok.neb.hu/asset/phpNtH1jv.pdf>

GALAMBOS István: Kilépni tilos. A „félreértett” kormányprogram, 1953. In: Rubicon, 2018. 9. sz. 16-19. p.

GUNST Péter: A magyarországi földreform (1945). In: Történelmi tanulmányok, 9. köt. Debrecen, 2001. 63-70. p.

http://epa.oszk.hu/03200/03254/00020/pdf/EPA03254_torteneti_tanulmanyok_2001_09_063-070.pdf

HONVÁRI János: Agrárpolitika. In: Magyarország gazdaságtörténete. A honfoglalástól a 20. század közepéig. Szerk. Honvári János. Bp. 1997. 496-546. p.

HONVÁRI János: Államosítások és újjáépítési terv. In: Magyarország gazdaságtörténete. A honfoglalástól a 20. század közepéig. Szerk. Honvári János. Bp. 1997. 454-458. p.

HONVÁRI János: A földreform. In: Magyarország gazdaságtörténete. A honfoglalástól a 20. század közepéig. Szerk. Honvári János. Bp. 1997. 439-447. p.

HONVÁRI János: A magántulajdon totális felszámolása, a direkt irányítás. In: Magyarország gazdaságtörténete. A honfoglalástól a 20. század közepéig. Szerk. Honvári János. Bp. 1997. 460-469. p.

KAPOSI Zoltán: A háborútól a kommunista diktatúráig (1945-49). In: K. Z.: Magyarország gazdaságtörténete 1700-2000. Bp.–Pécs, 2002. 322-344. p.

KONCZNÉ NAGY Zsuzsa: A földreform 60. évfordulójára. In: Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle. 2005. 3. sz. 390-396. p.

<http://www.mzsk.hu/szemle/szemle-evfolyam/2005/>

KOVÁCS József, Ö.: A demokratikus földreform mítosza. A földelkobzás és földosztás új értelmezési kísérlete. In: Rubicon, 2015. 11. sz. 46-48. p.

KOVÁCS József, Ö.: A kollektivizálás történeti értelmezése. In: Földindulások – sorsfordulók. Szerk. Schlett András. Bp. 2012. 11-34. p.

KOVÁCS József, Ö.: Szovjetizálás. A kollektivizálási kampány és társadalmi gyakorlat „szocreál” kontextusai. In: Ö. K. J.: A paraszti társadalom felszámolása a kommunista diktatúrában. Bp. 2012. 71-168. p.

KOVÁCS Teréz: A szocialista mezőgazdaság. In: K. T.: A paraszti gazdálkodás és társadalom átalakulása. 2. jav. kiad. Bp. 2020. 109-126. p.

LENKOVICS Barnabás: Földosztás - hatalomosztás. In: Valóság, 1990. 5. sz. 77-83. p.

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Valosag_1990/?pg=606&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon: bit.ly/2mnMMSu

NÁDASDI József: Tagosítások és földrendezések 1949-1956 között. In: N. J.: Tagosítások és birtokrendezések Magyarországon a XIX. század közepétől 1956-ig. Nyíregyháza, 1996. 101-153. p.

NAGY József: Kényszergazdálkodás a mezőgazdaságban a II. világháború után (1945-1948). In: Agrártörténeti Szemle, 2002. 3-4. sz. 349-382. p.

NAGY József: Kényszerszövetkezetek Magyarországon (1948-1956). A szövetkezeti szervezés előzményei. In: Agrártörténeti Szemle, 2008. 1-4. sz. 169-211. p.

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/AGRARTORTSZLE_44/?pg=354&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon: bit.ly/2mnMMSu

NAGY József: A mezőgazdaság állami irányítása a II. világháború után. In: N. J.: A paraszti társadalom felbomlásának kezdetei. Bp. 2009. 13-95. p.

NAGY József: A mezőgazdaság állami irányítása 1949-1956 között. In: N. J.: A paraszti társadalom felbomlásának kezdetei. Bp. 2009. 96-196. p.

NAGY József: A szántóföldi művelés állami irányítása és a paraszti gazdálkodás feltételei az 1950-es években. 1949-1956. In: Századok, 2001. 5. sz. 1075-1124.p.

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Szazadok_2001/?pg=1104&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon: bit.ly/2mnMMSu

PALÁDI-KOVÁCS Attila: Az ötvenes évek falun. In: História, 2006. 6-7. sz. 20-25. p.

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Historia_2006/?query=f%C3%B6ldoszt%C3%A1s1938&pg=222&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon: bit.ly/2mnMMSu

RIEGLER Péter: Birtokpolitikák Magyarországon. 2. rész. In: Geodézia és Kartográfia, 2007. 5. sz. 3-15. p.

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/GeodeziaEsKartografia_2007/?query=tagos%C3%ADt%C3%A1s&pg=228&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon: bit.ly/2mnMMSu

SZAKÁCS Sándor: A földreform és a kisüzemű mezőgazdaság (1945-1948). In: Agrártörténeti Szemle, 1995. 1-4. sz. 79-182. p.

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/AGRARTORTSZLE_37/?pg=80&layout=s

Online hozzáférés az Arcanum Digitális Tudástár (ADT) hozzáférési pontokon: bit.ly/2mnMMSu

TAKÁCS József: Az 1945. évi földreform. In: T. J.: A magyar parasztság sorsfordulói 1514-2003 között. Bp. 2005. 67-73. p.

TÓTH Ágnes: Elűzött svábok, betelepített bukovinai székelyek. a földreform és a társadalmi szerkezet változásának néhány összefüggése a Dél-Dunántúlon (1945-1949). In: Fórum, 2008. 1. sz. 145-161. p.

http://epa.oszk.hu/00000/00033/00032/pdf/szemle_2008_1_toth.pdf

TÓTH Judit: „Jelentem továbbá...” – Kuláksors az 1950. évi tagosítás idején a Pest megyei ÁHV-s hangulatjelentések tükrében. In: Betekintő, 2015. 3. sz. 1-10. p.

http://epa.oszk.hu/01200/01268/00035/pdf/EPA01268_betekinto_2015_3_3.pdf

VARGA Zsuzsanna: A földreformtól a kollektivizálásig. In: Agrárvilág Magyarországon 1948-2004. Szerk. Estók János. Bp. 2008. 261-281. p.

VARGA Zsuzsanna: „Kényszeríteni kell a parasztot...”. In: Agrárvilág Magyarországon 1948-2004. Szerk. Estók János. Bp. 2008. 283-293. p.

VARGA Zsuzsanna: Ki a veszélyesebb ellenség: a „kulák” vagy a kétlaki? Egy makacs nógrádi falu és a kollektivizálás, 1949-1953. In: Állami erőszak és kollektivizálás a kommunista diktatúrában. Szerk. Horváth Sándor, Ö. Kovács József. Bp. 2015. 51-77. p.

VARGA Zsuzsanna: A kollektivizálás „hullámvasútján”. A téészesítés három szakasza. In: Rubicon, 2018. 9. sz. 4-15. p.

Összeállította:
Szabó Csilla